

3.4.3 Fiskevelferd og lovverket

Fiskeoppdrettsnæringen er Norges desidert største næring for animalsk produksjon og reguleres gjennom flere lover. Fiskeri- og kystdepartementet har forvaltningsansvaret for oppdrettsloven og for bestemmelser i matloven og dyrevernavloven samt tilhørende forskrifter som kommer til anvendelse for fiskeoppdrett. Oppdrettsnæringen har vokst fram etter at dagens dyrevernavlov av 1974 fikk sin utforming. Selv om dyrevernavloven har svært få bestemmelser som direkte omhandler fisk, er det presisert i denne lovens §1 at den også gjelder for fisk. Slik har de generelle bestemmelsene samt en del av de særskilte bestemmelsene gyldighet også for fiskeoppdrett. Mange vil nok likevel mene at dyrevernavloven har hatt lav prioritet i oppdrettsnæringen. Forskriftene som har regulert næringen har gjenspeilet dette, og har inntil den 22.12.2004 da den nye akvakulturdriftsforskriften ble vedtatt, kun i liten grad omhandlet fiskevelferd. Ny viten om fiskens kapasitet til lidelse samt endrede holdninger til dyrevelferd, har ført til økt fokus på oppdrettsfiskens velferd de senere år. Derfor er nå en rekke bestemmelser som omhandler velferden til oppdrettsfisk innarbeidet i akvakulturdriftsforskriften.

Bente Bergersen

bente.bergersen@mattilsynet.no
Mattilsynet

Inger Fyllingen

inger.fyllingen@fiskeridir.no
Fiskeridirektoratet

Ny akvakulturdriftsforskrift

Arbeidet med særskilte dyrevernavbestemmelser har pågått over flere år. Først i 2004 har Mattilsynet og Fiskeridirektoratet i fellesskap, og på oppdrag fra Fiskeri- og kystdepartementet, gjennomført en omfattende omarbeiding av forskriftene som regulerer driftsfasen av oppdrett av akvatiske dyr i Norge. Bakgrunnen for dette har delvis vært et ønske om å forenkle forskriftstrukturen slik at bestemmelsene skulle bli enklere tilgjengelig for brukerne. Samtidig var det behov for å forskriftsfeste nye velferdsbestemmelser for oppdrettsfisk. Dette har resultert i forskrift av 22.12.2004 om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften) som er hjemlet i oppdrettsloven, matloven og dyrevernavloven. Forskriften erstattet tidligere forskrifter av 18. desember 1998 nr. 1409 om etablering, drift og sykdomsforebyggende tiltak ved oppdrettsanlegg, 20. desember 2000 nr. 1397 om tildeling, etablering, drift- og sykdomsforebyggende tiltak ved settefiskanlegg for laksefisk og annen ferskvannsfisk, 15. januar 2004 nr. 178 om helsekontroll med akvakulturdyr og deler av forskrift av 4. juli 1991 nr. 509 om forebygging, begrensning og utrydding av sykdommer hos akvatiske organismer. Mattilsynet forvalter den nye forskriftens bestemmelser som er hjemlet i matloven og dyrevernavloven, mens Fiskeridirektoratet forvalter bestemmelsene som er hjemlet i oppdrettsloven.

Velferdsbestemmelser i akvakulturdriftsforskriften

I alt 24 av paragrafene i den nye forskriften er helt eller delvis hjemlet i dyrevernavloven. Velferdsbestemmelsene er avgrenset til å omhandle fisk, delvis som et resultat av at dagens dyrevernavlov ikke gjelder for alle akvakulturdyr. Europarådets forslag til anbefalinger og forslag fra en faglig prosjektgruppe ble lagt til grunn ved utarbeiding av bestemmelsene.

Allerede i forskriftens formålparagraf (§1) synliggjøres det nye fokuset på fiskevelferd. I denne paragrafen sidestilles forskriftens formål om å bidra til en bærekraftig, lønnsom, og konkurransedyktig utvikling av akvakulturnæringen med forskriftens formål om å ivareta akvakulturdyrenes helse og fiskens velferd. Dyrenes egenverdi ligger til grunn for velferdsbe-

stemmelsene, som skal bidra til at det tas hensyn til fiskens naturlige behov og trivsel, og ikke bare være et vern mot lidelse.

Ettersom kunnskap anses som en nøkkelfaktor for å ivareta fiskens velferd, settes det i forskriftens §6 krav til at de som arbeider med oppdrettsfisk skal inneha kompetanse om fiskevelferd. Fra 2010 skal slik kompetanse dokumenteres gjennom praktisk og teoretisk opplæring som skal gjentas hvert 5. år. Dette vil trolig både bidra til bearbeiding av holdninger til fisk som følede individer og til bevisstgjøring omkring relasjoner mellom fiskens velferd og helse. Dokumentasjonskravet innebærer at næringen må sette i gang kurstilbud i god tid i forkant, slik at opplæring er gjennomført før 1. januar 2010.

I forskriftens §17 settes det krav om at all etablert og fremtidig metodikk, teknikk og utstyr som benyttes til produksjon av oppdrettsfisk skal være egnet ut fra hensynet til fiskevelferd. Bestemmelsen vil bidra til å regulere oppdrettsnæringen mht. de metoder og tekniske innretninger som benyttes, slik at dette er i tråd med intensjonene i dyrevernavloven. Dette kan innebære at etablert metodikk/tekniske innretninger etter en faglig vurdering kan bli funnet uegnet ut fra hensynet til dyrevelferd. Mattilsynet signaliserer i den forbindelse at de tar sikte på å fremskaffe mer kunnskap om produksjon av nullårsmolt, for å foreta en nærmere vurdering av de dyrevernavmessige konsekvensene ved denne produksjonsformen.

Bestemmelsen vil videre bidra til at alle nye metoder og tekniske innretninger skal være utprøvd og funnet dyrevernavmessig forsvarlig, før de tas i bruk. Dette betyr at det, i henhold til denne bestemmelsen, må legges betydelig økt fokus på evaluering av velferdsaspekter, både innen forskning, utvikling og frambyding av nye produkter og løsninger. Dette vil bidra til å styre utviklingen av oppdrettsnæringen i en retning der produksjonsdyrenes velferd i større grad blir ivare tatt. I tillegg vil det være bevisstgjørende og holdningsskape for forskere, produsenter, frambydere og oppdrettere.

Mattilsynet signaliserer at i de tilfeller der etablerte metoder/tekniske løsninger allerede foreligger, bør kravet for å få godkjent nye metoder/tekniske løsninger til samme formål være at disse løsningene er minst like godt eller bedre egnet ut fra hensynet til fiskens velferd som de gamle.

Forskriftens §§19–21 setter krav om at fisk både i sjø- og landbaserte anlegg skal

ha tilgang på nok vann av god kvalitet. I merknadene til forskriften foreligger det en tabell over måleparameter og grenseverdier som Mattilsynet anser å være i samsvar med kravet om god vannkvalitet for settefiskanlegg med laksefisk.

I forskriftens §26 settes det forbud mot inngrep og fjerning av kroppsdeler hos fisk. Implantat anses som et inngrep og er dermed også forbudt i henhold til denne bestemmelsen. Det gis likevel adgang til merking av fisk, dersom metoden ikke medfører vesentlig ubehag. For å sannsynliggjøre at aktuelle merkemethoder ikke medfører vesentlig ubehag for fisken, kan det være behov for forskning eller innsamling og analyse av eksisterende kunnskap.

Dersom det er nødvendig å avlive fisk på anlegget skal dette skje i samsvar med bestemmelsene i §28, der det bl.a. gis retningslinjer for hvordan avliving av fisk på anlegget skal gjennomføres i samsvar med dyrevernloven. Fisk skal bedøves med egnet metode, eksempelvis slag mot hode eller medikamentelt, før den avlives. Avliving skal skje ved bløgging, medikamentell overdose eller annen egnet metode. Fisken skal være død før videre behandling.

Tettheten av oppdrettsfisk skal være tilpasset vannkvalitet, fiskens adferdsbehov, driftsform etc. (§§41 og 52). Øvre tetthetsgrense på 25 kg/m³ (reelt volum) for laks og regnbueørret i sjø opprettholdes i §41. Det kan likevel være situasjoner hvor dette er for tett for å imøtekomme kravet om tilfredsstillende vannkvalitet. Det er ikke angitt noen øvre tetthetsgrense for settefisk. Tettheten i slike anlegg skal ikke være høyere enn at det er mulig å opprettholde god vannkvalitet og heller ikke høyere enn at skadevirkninger eller velferdsproblemer ikke oppstår.

For øvrig inneholder den nye driftforskriften velferdsbestemmelser om alarm på landbaserte anlegg (§18), tester og utsett i sjøvann (§22), føring (§23), håndtering og stell av fisken (§24), beredskapsplaner og tiltak i krisesituasjoner, deriblant predatorer, alger og maneter (§§ 7 og 25), kjemiske substanser og hormoner (§27), avl og reproduksjon (§45) og vaksinerings (§55).

Forskriften finnes bl.a. på Mattilsynets og Fiskeridirektoratets hjemmesider. Merknader til forskriften er under utarbeiding og vil foreligge på de samme hjemmesidene når de er ferdigstilt.

Dyrevernbestemmelser for slakt og transport av oppdrettsfisk

En prosjektgruppe i Mattilsynet la i september 2004 frem forslag til dyrevernbe-

stemmelser for slakt og transport av oppdrettsfisk. I løpet av 2005 tas det sikte på å innarbeide dyrevernbestemmelser på disse områdene i eksisterende Forskrift av 2002.08.30 nr. 941 om slakterier og tilvirkingsanlegg for akvatiske dyr fra akvakulturanlegg og havbeite og i Forskrift av 1997.02.20 nr. 193 om transport av akvatiske organismer. Også her vil krav til kompetanse være sentralt. Andre elementer er funksjonelle krav til bedøvningsmetode, avlivingsmetode, krav til skånsom håndtering, krav til vannkvalitet, m.m.

Ny dyrevernlov

Ny dyrevernlov er under utarbeiding, og prosjektarbeidet som pågår skal være avsluttet innen 1. april 2005. Det er videre forventet at odelstingsproposisjonen sendes på ordinær høring til høsten/vinteren. Det tas sikte på at den legges frem for Stortinget og behandles politisk i løpet av 2006. I tillegg til å beskytte dyrene mot negative velferdsparameter som kan påføre fisken ubehag og lidelse, signaliserer Mattilsynet at denne loven i større grad vil vektlegge positive velferdsparameter, som for eksempel dyrenes mulighet til å tilfredsstille sine atferdsbehov.

Forskningsbehov

God velferd for oppdrettsfisk anses som viktig både ut fra etiske betraktninger, ut fra hensynet til fiskehelse og sykdomsproblematikk og også ut fra forbrukerinteresser. Det bør derfor være i næringens interesse at denne virksomheten drives i overensstemmelse med regelverket som er hjemlet i dyrevernloven. Kunnskap om både positive og negative velferdsindikatorer er viktig for at myndigheter og forvaltning skal kunne lage forskrifter og retningslinjer som sikrer dyrevernmessig forsvarlig drift av akvakulturnæringen. Mattilsynet og Fiskeridirektoratet oppfordrer derfor til at det i årene framover satses på forskning som fokuserer på fiskevelferd.

Summary

Fish farming is Norway's biggest food producing industry and is regulated through several laws. The Ministry of Fisheries and Coastal affairs has the administrative responsibility for the Aquaculture Law and for certain provisions in the Food Act and the Animal Welfare Act pertaining to the aquaculture industry. Fish farming has had its main growth after the Animal Welfare Act was last revised in 1974. Even though few of the provisions in the Animal Welfare Act explicitly concern fish, fish are according to article one covered by the act. Therefore the general provisions in chapter I and certain of the special provisions do apply to the aquaculture industry. However many would probably claim that the Act has had low priority in the fish farming community. The regulations directed at the aquaculture industry reflect this and contain few provisions that pertain to fish welfare. This was the case until 22 December 2004 when the new Regulation relating to the operation of aquaculture farms was introduced. New knowledge of fish's capacity for suffering and a changed attitude towards animal welfare has led to an increased focus on fish welfare the last years. This is one of the main reasons why we as of 22 December 2004 have numerous provisions relating to fish welfare issues in the aquaculture industry.